

Autorka: Joanna Grzymała-Moszczyńska

Temat I: Społeczna odpowiedzialność uczelni wyższych w Polsce. Przykłady, strategie, możliwości...

Tytuł: Uniwersytet!? Odpowiedzialny Społecznie?! A jednak...

Społeczna odpowiedzialność. Można bez trudu znaleźć wiele informacji na temat społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce, szeroko poruszane są tematy „dobrych praktyk CSR”, promuje się przedsiębiorstwa uwzględniające w swojej działalności interesy społeczne i ochronę środowiska. Problem natomiast pojawia się, gdy w polskojęzycznych bazach danych zaczynamy szukać tekstów na temat społecznej odpowiedzialności poszczególnych uniwersytetów, akademii, uczelni wyższych. Sprawa nie przedstawia się dużo lepiej, jeśli chodzi o uczelnie zagraniczne – dopiero w roku 2008 powstało Obserwatorium Społecznej Odpowiedzialności Uniwersytetów (The Social Responsibility of Universities Observatory) – organizacja pochodząca z Kolumbii, natomiast w 2009 roku powstał w Stanach Zjednoczonych Związek Uniwersyteckiej Odpowiedzialności Społecznej (University Social Responsibility Alliance), który zajmuje się promocją tej idei głównie poprzez organizację konferencji międzynarodowych.

Uczelnie wyższe posiadając w swoich szeregach wysokiej klasy profesjonalistów są bez wątpienia miejscami, w których społeczna odpowiedzialność powinna przejawiać się przede wszystkim poprzez kształceniu przyszłych działaczy. Kadra akademicka poza realizacją czysto naukowych zainteresowań, ma możliwość przekazywania solidnych podstaw do pracy z osobami i na rzecz osób potrzebujących wsparcia zewnętrznego. Innowacyjność to nie tylko biznes. Innowacyjność to także nowe drogi walki z ubóstwem, wyrównywania szans społecznych i ochrony środowiska naturalnego. Jednak przenikanie neoliberalnej filozofii również do struktury i filozofii uniwersytetów, co jest skądinąd naturalnym skutkiem konieczności przystosowywania się do aktualnie panujących warunków ekonomicznych, powoduje, że zarówno profesorowie, jak i studenci stają się coraz bardziej skupieni na realizacji swoich własnych, partykularnych celów (Benson, Harkavy, Hartley, 2005).

Społeczność uniwersytecka powinna przyczyniać się do rozwoju i polepszania warunków życia poprzez przekazywanie i przystosowywanie generowanych przez siebie wyników badań naukowych osobom zainteresowanym wprowadzaniem zmiany. Posiadając ogromny potencjał intelektualny, uczelnie wyższe są właśnie tymi miejscami, w których autentyczna zmiana społeczna powinna mieć swój początek.

Pojawia się zatem pytanie – czy brak informacji w polskich mediach na temat odpowiedzialności społecznej uczelni wyższych oznacza, że instytucje te nie realizują tych założeń w ogóle?

Z przeprowadzonych przeze mnie niewielkich badań terenowych na przypadku, jakim jest Uniwersytet Jagielloński, wynika, że jednak nie jest tak źle. W niniejszej pracy chciałabym omówić działania podejmowane przez poszczególne Instytuty, a także Uniwersytet jako całość, podejmujące się odpowiedzi i reakcji na aktualnie ważne problemy społeczne. Zacznę od omówienia oferty studiów podyplomowych, później zaś chciałabym odnieść się do działań Uniwersytetu jako całości.

Bez wątplenia program studiów podyplomowych oferowanych przez Uniwersytet odzwierciedla w pewnym stopniu wielkość zaangażowania społecznego uczelni. W propozycjach studiów podyplomowych możemy znaleźć m.in. takie tematy jak prawa człowieka w kontekście międzykulturowym, kryzysy psychologiczne i interwencja kryzysowa, organizacja i metody pomocy społecznej. Przeglądając programy wymienionych studiów można odnieść nieodparte wrażenie, że absolwent każdego z nich uzyska wysokie kompetencje w zakresie tematów o strategicznej wręcz wadze z perspektywy społecznej odpowiedzialności.

Programem studiów podyplomowych, na którego omówieniu chciałabym zatrzymać się przez chwilę są „Mentorzy kulturowi” – studia organizowane przez Instytuty Socjologii oraz Religioznawstwa UJ. Program ten skierowany jest przede wszystkim do nauczycieli, którzy w swej pracy zawodowej powinni posiadać i wykorzystywać wiedzę z zakresu wielokulturowości i mediacji kulturowej. Podstawowym celem tych studiów jest zapoznanie uczestników z potencjalnymi konsekwencjami, jakie dla szkolnego funkcjonowania ucznia ma fakt, że dany uczeń pochodzi z rodziny migrantów – zarówno Polaków, którzy po pewnym okresie pobytu za granicą wrócili do Polski, jak i cudzoziemców, którzy mogli znaleźć się tutaj jako uchodźcy lub – równie dobrze – pracownicy międzynarodowych korporacji. W programie studiów zwraca się uwagę na analizę roli szkoły, jako miejsca spotkania wyżej wymienionych kategorii uczniów z kulturą polską. Wiedza ta umożliwi nauczycielom skuteczniejsze pokonywanie międzykulturowych barier komunikacyjnych i ułatwi relacje z uczniami. Uczestnicy tych studiów będą mieli okazję uzyskać m.in. wiedzę na temat przyczyn nietypowych zachowań uczniów z rodzin migrantów (np. „dziwne”, nieuprzejme, czy głośne zachowania), umiejętności wspierania i rozumienia uczniów pochodzących z innych kultur oraz budowania relacji uczeń-nauczyciel, przyczyn i źródeł

problemów doświadczanych przez dzieci i młodzież wynikających ze specyfiki środowiska pochodzenia, specyfiki roli mentora kulturowego¹. W obliczu masowych powrotów Polaków z po-akcesyjnej emigracji, a także ciągłemu napływowi uchodźców do naszego kraju, znaczenie tych studiów wydaje się nie do przecenienia. Mimo tego, że mogłoby się wydawać, że dzieci uczą się wszędzie tak samo, to jednak podjęcie tematu znaczenia kultury zarówno w nauczaniu, jak i byciu nauczonym jest ogromnie istotne. Idea mentorów kulturowych, czyli swego rodzaju „wysłanników” pośredniczących w kontaktach między osobami, które rozpoczynają naukę w obcej sobie, polskiej kulturze, a nauczyciel(k)ami jest ogromnie ważna zarówno ze względu na ułatwienie funkcjonowania dzieciom, jak i realizowania zadań pedagogom. Podkreśleniem wagi tego projektu jest fakt, iż został on w znacznej części sfinansowany ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Programem studiów podyplomowych również bardzo istotnym z perspektywy idei odpowiedzialności społecznej są studia „Społeczno-Kulturowa Tożsamość Płci” prowadzone przez Instytut Socjologii UJ. Studia te kierowane są do nauczycieli/nauczycielek szkolnych i pracowników/pracowniczek instytucji publicznych (m.in. administracji publicznej, policji, ośrodków pomocy społecznej) i organizacji pozarządowych – mających bezpośredni wpływ na implementację polityk równościowych. Odpowiadając na potrzebę, wskazaną przez ONZ w Deklaracji Pekinńskiej i Komisję Europejską, uwzględnienia perspektywy płci we wszystkich działaniach mających efekty społeczne, szczególnie w obliczu dużych nierówności płci w Polsce, wydaje się, że kształcenie osób, które będą miały wiedzę i umiejętności do wdrażania polityk równościowych i realizowania projektów budujących społeczeństwo bez dyskryminacji jest bardzo ważne.

Innym, niewątpliwym przejawem zaangażowania społecznego Uniwersytetu jako całości jest istnienie Biura ds. Osób Niepełnosprawnych. Na Uniwersytecie Jagiellońskim studiuje w tej chwili 485 studentów niepełnosprawnych – z czego 36 niesłyszących i słabosłyszących, 60 niewidomych i słabowidzących, 174 z niepełnosprawnością ruchu, 215 z inną niepełnosprawnością². Oferta Biura jest wyjątkowa w skali polskiej i co ogromnie ważne – wciąż ulega doskonaleniu. Studenci niepełnosprawni mogą liczyć na wsparcie edukacyjne minimalizujące lub likwidujące ograniczenia wynikające z niepełnosprawności tak, aby mogli bez przeszkód korzystać ze standardowej oferty dydaktycznej uczelni. Choć większość

¹ http://www.religioznawstwo.uj.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=771&Itemid=105, 22:30, 10.02.2010.

² <http://www.bon.uj.edu.pl/content/index/show/id/18>, 20:30, 10.02.2010.

budynków Uniwersytetu jest przystosowana do korzystania z nich przez osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich, nadal można się spotkać z takimi „niespodziankami” jak Instytut Psychologii, do którego nie można się dostać inaczej niż po schodach, a także budynki, w których mieszczą się Studium Pedagogiczne i Instytut Politologii, w których natykamy się na podobne przeszkody. Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych dysponuje bardzo nowoczesnym zapleczem technologicznym z obszaru tzw. technologii wspierających oraz zespołem profesjonalnie przygotowanych do swojej pracy konsultantów i doradców. Jak można znaleźć na stronie internetowej biura³ Osoby niepełnosprawne planujące rozpoczęcie studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim mogą liczyć m. in. na: zorganizowanie egzaminów w formie alternatywnej, czyli uwzględniającej ograniczenia wynikające z niepełnosprawności; dodatkową pomoc materialną w postaci stypendium specjalnego przyznawanego na podstawie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenia równoważnego; a także poradnictwo w zakresie wyboru kierunku studiów w oparciu o indywidualne możliwości kandydata i stopień dostępności danego kierunku; doradztwo w zakresie nowoczesnych rozwiązań technologicznych wspierających proces edukacyjny; adaptację materiałów dydaktycznych do postaci elektronicznej lub brajlowskiej; szkolenia w zakresie posługiwania się sprzętem komputerowym dostosowanym do indywidualnych potrzeb i wymogów procesu dydaktycznego i wreszcie – co ogromnie ważne – profesjonalną pomoc psychologiczną. Dodatkowo, Biuro ściśle współpracuje z Centrum Doradztwa i Wsparcia Uniwersytetu w Aarhus z Danii, która to uczelnia jest wiodącym ośrodkiem edukacyjnym w Danii pod względem wdrażania polityki równych szans i stwarzania studentom niepełnosprawnym warunków umożliwiających rozwój osobisty i kształcenie na równi z innymi. Niewątpliwie sztandarowym przedsięwzięciem Biura jest międzynarodowy, finansowany z funduszy europejskich, projekt DARE (Disability Awareness – A New Challenge for Employees), którego głównym celem (osiąganym przede wszystkim poprzez szkolenia pracowników administracji publicznej, ale także ogólnopolskie konferencje) jest zwiększanie świadomości dotyczącej niepełnosprawności i funkcjonowania osób niepełnosprawnych we współczesnym społeczeństwie. Świadomość niepełnosprawności to przede wszystkim rzetelna wiedza na jej temat, walka z krzywdzącymi stereotypami, informowanie o metodach wsparcia opartego o podmiotowe traktowanie osób niepełnosprawnych w różnych obszarach życia społecznego, ale także promocja postaw otwartości i tolerancji w stosunku do osób niepełnosprawnych,

³ <http://www.bon.uj.edu.pl/content/index/show/id/20>, 21:30, 10.02.2010.

które – jakby nie patrzeć na statystyki – stanowią największą mniejszość w społeczeństwach Europy, a jednocześnie tworzą te społeczeństwa jako pełnoprawni obywatele.

Zbliżając się do końca i czując ogromny niedosyt przestrzeni powinnam prawdopodobnie podjąć próbę podsumowania tego, co Uniwersytet Jagielloński robi w ramach realizowania idei społecznej odpowiedzialności. Zabrakło mi miejsca, żeby napisać o międzynarodowych badaniach poświęconych problematyce przemocy seksualnej wobec kobiet, stalkingowi i strachu przed przestępczością, które mają na celu m.in. podjęcie działań prewencyjnych na terenach około_uczelnianych. Nie miałam okazji napisać o działalności Samorządu Studenckiego, który poprzez różne swoje działania pomocowe realizuje w dużym zakresie idee odpowiedzialności społecznej. Nie udało mi się omówić tych wszystkich kursów odbywających się w Instytutach Psychologii i Socjologii, a także wielu innych instytutach, które przygotowują studentów do pełnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym. Nie napisałam również o współpracy Instytutów z organizacjami pozarządowymi mającymi na celu wspieranie najuboższych (np. Stowarzyszenie Wiosna), ale także kształcenie najmłodszych (Uniwersytet Dzieci). Nie wspomniałam o wielu innych społecznie zaangażowanych działaniach podejmowanych przez różne jednostki uczelniane.

Z jednej strony jest mi przykro, że nie mogłam w pełni przedstawić tak wielu aspektów działalności wewnątrz-universyteckiej, która w pełni wpisuje się w idee odpowiedzialności społecznej, z drugiej strony jednak, czuję przewrotną wręcz radość.

W morzu narzekania na Uniwersytet – którego skądinąd sama jestem często uczestniczką – toną te ogromnie ważne ze społecznego punktu widzenia działania. Możliwość zobaczenia, o jak wielu sprawach nie udało mi się napisać napawa mnie wielką nadzieją na to, że idee odpowiedzialności społecznej uczelni wyższych są i będą realizowane przynajmniej w takim stopniu, jak działo się to dotychczas. Cieszy mnie ogromnie współpraca naukowców z pracownikami socjalnymi, urzędników z działaczami społecznymi, osób pochodzących z (pozornie) dwóch różnych stron „barykady”, które jednak spotykają się, by móc wspólnie zrobić coś dobrego dla innych. Bo jak mówił Martin Luther King „*ten kto biernie akceptuje zło, jest za nie tak samo odpowiedzialny jak ten, co je popełnia.*”.

Literatura cytowana

Benson, L., Harkavy, I., Hartley, M. (2005). Integrating a commitment to the public good into the institutional fabric. W: A. Kezar, T. Chambers, J. Burkhardt i inni (red.), *Higher education for the public good: Emerging voices form a national movement* (pp. 185-216). San Francisco, CA: Jossey-Bass.